

issn 0557-9465

trp

1-2/2012.

časopis za književnost, kulturu i znanost

Matica hrvatska Sisak

Naslovnica: Igor Rončević

riječī

časopis za književnost, kulturu i znanost
Matice hrvatske Sisak
Utemeljen 1969.
1-2/2012.

riječī

časopis za književnost, kulturu i znanost
Matice hrvatske Sisak
Utemeljen 1969.
1-2/2012.

Nakladnik
Matica hrvatska Sisak

Glavna i odgovorna urednica
Đurđica Vuković

Gost urednik
Andrija Tunjić

Uredništvo
Branko Skrbin, Nataša Nježić, Iva Pavušek, Alma Trauber

Lektorica
Nevenka Klasić

Oblikovanje
Julija Kozarić

Tisak
MTG TOPGRAF d.o.o.
Velika Gorica

Uredništvo	Ogranak Matice hrvatske Sisak, Rimska 9, 44000 Sisak
Telefon	+385 44 524 556
E-mail	matica.hrvatska.ogranak.sisak@sk.t-com.hr
Internet	www.maticahrvatskasisak.hr

Uredništvo prima ponedjeljkom od 10 do 12 sati. Rukopise ne vraćamo. Cijena pojedinog broja 40,00 kn. Godišnja pretplata 150,00 kn. Ovaj broj tiskan je uz novčanu pomoć Odjela društvenih djelatnosti grada Siska, Županije Sisačko-moslavačke i Ministarstva kulture RH.

USKLIČNIK

- 1 Željko Krušelj / Hrvatski identitet i EU

TEMA

Globalizacija i / ili egalitarizam i globalizacija

- 6 Andrés Morales Milohnić / Ogromni balon koji će se rasprsnuti u mozgu naivnih
8 Miguel de Loyola / Sloboda će ponovno zadobiti smisao
12 Juan Mihovilovich / Najvažnije zvanje: *biti* human
15 Gabriela Aguilera V. / Noći
19 Diego Muñoz Valenzuela / Noćne more i nade na početku XXI. stoljeća
23 Roberto Rivera Vicencio / Nejednakost

JEDAN AUTOR

- 29 Borben Vladović / Uvijek sam poštivao tradiciju
36 Pjesme
43 Lažni kirurg
46 Brodski zatočenik
48 Parovi

PROZA

- 52 Milko Valent / Cilj: heptanonska nula
57 Rade Jarak / Povratak
59 Mariusz Szczygiel / Dokaz ljubavi
65 Lovac tragedija
72 Kako se snalazite s Nijemcima?

POEZIJA

- 73 Boris Domagoj Biletić / Predugo sam (bio) normalan
83 Tomislav Marijan Bilosnić / U zrcalu vidim crnca
94 Petar Gudelj / Sve što si donio iz planine
105 Ivan Golub / Bog Šaptač
110 Jasmina Bosančić / Odstakljeni mjesec
113 Petra Đuričić / Songs of us

U POVODU

- 121 Stijepo Mijović Kočan / Hrkabo i druge dvije-tri zgodice
127 Željko Sušek / Posvećenje proljeća

ESEJ

- 135 Mirna Rudan Lisak / Apstrakcija u reproduktivnoj umjetnosti kao kraj Zapadne kulture
142 Feđa Gavrilović / Umjetnost je pomodna

LIKOVNOST

- 145 Ivica Župan / Majstor nekoherentnosti, heterogenosti i disparatnosti elemenata

ZNANOST

- 149 Marija Buzov / Izvori za povijest rimske Siscije

PRIKAZ/KRITIKA

- 156 Franjo Nagulov/ Srijemski palimpsest
- 161 Darija Žilić / Ivica Prtenjača: Okrutnost

16. KVIRINOVİ POETSKI SUSRETI

- 163 Milorad Stojević / Boris Domagoj Biletić - Nagrada sv. Kvirina za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu
- 165 Darija Žilić / Vanja Jambrović: Pjesme za vunene noći - Nagrada za najbolju knjigu poezije autoru do 35.godina

Apstrakcija kao početak ili kraj umjetnosti

Apstrakcija je izraz koji se osim u iskazivanju težnje prema beskonačnosti očituje i u težnji prema savršenstvu, a povjesničaru umjetnosti Wilhelmu Worringeru ona predstavlja suprotnost *uživljavanju* - čovjekovoj potrebi za oponašanjem prirode. Utvrđujući jedinstvo raznolikosti, apstrakcija se u raznim povijesnim epohama javlja kao općenitost koja se razvija do razine pojma. Očituje se unutar svekolike raznolikosti umjetnosti, umjetničke prakse i područja čovjekovog djelovanja uopće, pa se analogije mogu pronaći neovisno o tome unutar kojeg se umjetničkog područja predmet nalazi. Omogućava nam da vidimo veze i utjecaje tamo gdje se naizgled može govoriti samo o sličnostima.

Kultura Zapada oduvijek je izmjenjivala razdoblja klasike, koja pod prirodom razumije vidljivu površinu stvari i razdoblja ekspresionizma, koja oslobađaju sadržaj. Međutim apstrakcija, koja se u umjetnosti javlja kao krajnji produkt više umjetničkih izraza, od kojih su ekspresionizam, kubizam i fovizam samo neki od njih, nije se prvi put pojavila u dvadesetom stoljeću. Iz tog se razloga Worringerov rad osim analizom apstrakcije bavi i konstatiranjem značenja što ga ona zauzima unutar cjelokupnog razvoja umjetnosti. Težnja prema apstrakciji stoji na početku svake umjetnosti da bi kod pojedinih naroda na visokom stupnju kulture ostala dominantnom, dok je kod Grka i drugih Zapadnjaka polako jenjavala ustupajući mjesto težnji za uživljavanjem.

Razdvajanjem pojma uživljavanja od težnje prema apstrakciji naglašena je povremena istodobnost obaju fenomena pa se neminovno postavlja pitanje što je moglo nagnati čovjeka da u istom trenutku, koristeći dvije suprotne metode, pristupi umjetničkom izražavanju. Očito je da ovdje ne može biti govora o neznanju, nego o zadovoljenju određenog duhovnog nagona. Najveća težnja naroda koji su usvojili apstrakciju kao umjetnički izraz bila je da objekt vanjskog svijeta takoreći istrgnu iz povezanosti s prirodom, da ga učine nužnim i postojanim te da ga približe njegovoj *apsolutnoj* vrijednosti.

U likovnoj umjetnosti geometrijski stil je tako bio prvi stil u umjetnosti, premda ni taj podatak nije dovoljan kako bi se spriječilo da se uvijek i iznova ne susrećemo s otporom prema apstrakciji. Uzrok tome možemo pronaći u činjenici da duboko u sebi imamo zapisanu pripadnost kulturi Zapada, koja je kroz antiku i renesansu odbacila, za razliku od orijentalne i nekih drugih kultura, apstrakciju kao manje vrijednu umjetnost. Banalne teorije oponašanja, kaže Worringer, kojih se naša estetika nikad nije oslobodila zahvaljujući ropskoj ovisnosti čitave naše naobrazbe o aristotelovskim pojmovima, učinile su nas slijepima za prave duhovne vrijednosti koje su ishodište i cilj svekolike umjetničke produkcije.

Usprkos svim klasičnim stilovima proizašlim iz načela uživljavanja u kulturi Zapada u dvadesetom stoljeću događa se zaokret, umjetnost se okreće apstrakciji. Od tada uočavamo da se apstraktna umjetnost ne javlja samo

na početku, već i pri kraju jedne kulture. Dovršava se, rekao bi Oswald Spengler, „kružni tok spoznaje prirode na Zapadu“. Taj njemački filozof povijesti i kulture, poznat po djelu „Propast Zapada“, svaku kulturu opisuje njezinim životnim ciklusom koji ima svoj početak i kraj.

Po Spengleru usprkos međusobnoj raznodobnosti, svaka kultura na istom mjestu ima karakter početka, u sredini karakter sredine, a na kraju karakter kraja. U svojoj posljednjoj fazi, u fazi agonije, kultura se pretvara u civilizaciju i upravo u tom trenutku, u razdoblju moderne, dolazi do raskida umjetnosti kulture Zapada s vlastitom poviješću.

U likovnoj umjetnosti figurativnost se kao takva napušta dok apstraktno slikarstvo nastaje iz dubljih, unutarnjih razloga, kao posljedica rastvaranja predmeta i to kao rezultat procesa koji se vršio postupno od Cézannea preko analitičkog i sintetičkog kubizma sve do apstraktnog slikarstva. U duhu vremena, predmet se nastojao dublje spoznati zbog čega je rastvaran, analiziran i sagledavan iznutra. Instinkt u ovom trenutku prerasta u krajnji produkt spoznaje.

Čin nesvjesnosti s početka jedne kulture preobražava se u svjesno postupanje na njezinom kraju i to emancipirajući se od izravne ovisnosti o prirodi, koju bismo mogli nazvati početkom kraja. Mnogi su mislioci dvadesetog stoljeća u povratku prema apstrakciji uočili da se umjetnost vraća svojim počecima. Radilo se o pravom *povratku iskonu*. Iskon je postao cilj.

Razaranje kao potraga za novom umjetnošću

Sve što se u modernoj umjetnosti događa po Theodoru W. Adornu podsjeća na nasilan čin, umjetnik postaje subjektom koji u potrazi za istinom razara vlastitu disciplinu. Taj njemački sociolog, filozof i muzikolog, takvu umjetnost naziva *novom umjetnošću*, čiji je zadatak da svu ljepotu pronalazi u tome da se odrekne lijepog privida. Ni tada, na početku dvadesetog stoljeća, nitko s takvom umjetnošću nije htio imati veze, ni pojedinci ni kolektivi.

Jasno je što uznemiruje duhove kada umjetnost dolazi do cilja. Napredak, koji je pojedine umjetnosti uvijek održavao na životu, postupno se povlači i zamjenjuje načelom *remakea*. Učinimo još jednom ono što je već učinjeno, promišlja Worringer, a nama se - u trenutku u kojemu više nije neobično naići na knjige koje su napisane o knjigama, slike naslikane o slikama, a muzika skladana o muzici - doista može učiniti da produktivna umjetnost u dvadesetprvom stoljeću još može proživljavati samo vlastitu agoniju.

Kada je riječ o kraju umjetnosti, njemački povjesničar umjetnosti Hans Belting smatra da se kraj ne smije miješati s težnjom prema apokalipsi, osim u slučaju ako se ta riječ u starom smislu razumije kao *otkrivanje* ili *razotkrivanje* onoga što se u našoj kulturi shvaća kao promjena. Primjerice, kada se slika danas vadi iz okvira zato što joj više ne odgovara, dosegnut je kraj upravo one povijesti umjetnosti o kojoj je ovdje riječ. Čini se da nakon